

DON'T BUY INTO OCCUPATION – Country brief Nederland

Embargo 26-11-2024 7.00

1. INTRODUCTIE

De "Don't Buy into Occupation" (DBIO)-coalitie is een gezamenlijk project van Palestijnse en Europese organisaties gevestigd in België, Frankrijk, Ierland, Nederland, Noorwegen, Spanje en het Verenigd Koninkrijk (VK). De coalitie **onderzoekt sinds 2021 de financiële relaties tussen Europese financiële instellingen en bedrijven die een rol spelen in de illegale Israëlische nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden**. De Nederlandse leden van de coalitie zijn BankTrack, PAX en The Rights Forum.

De Israëlische nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden zijn illegaal volgens internationaal recht.¹ De bouw en uitbreiding van deze nederzettingen gaan eveneens gepaard met schendingen van het internationaal oorlogsrecht en mensenrechten, zoals landonteigening van Palestijnen en de sloop van Palestijnse huizen en bezittingen. Bedrijven en financiële instellingen die financiële relaties onderhouden met de nederzettingeneconomie, spelen een belangrijke rol in het voortbestaan en de uitbreiding van de nederzettingen. De Verenigde Naties [publiceerden](#) daarom in februari 2020 de "VN-database" van bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Deze database omvatte 112 bedrijven. In juni 2023 is er een update gepubliceerd. Vijftien bedrijven zijn op basis van uitvoerig onderzoek uit de database gehaald omdat ze niet langer betrokken zijn bij de nederzettingeneconomie. Voor de overige 97 bedrijven is betrokkenheid opnieuw bevestigd. Een nieuwe update zal naar verwachting in maart 2025 gepubliceerd worden.² Het Israëlische onderzoekscentrum [Who Profits](#) houdt een soortgelijke database bij van bedrijven die betrokken zijn bij de illegale nederzettingen. In het rapport is de lijst van bedrijven in de VN-database aangevuld met een selectie bedrijven die door Who Profits zijn onderzocht.

In dit vierde DBIO-rapport verschaft de coalitie een actueel overzicht van de financiële relaties tussen dergelijke bedrijven en Europese financiële instellingen. Hieruit blijkt dat **verschillende Nederlandse bedrijven, pensioenfondsen, banken en verzekeraars betrokken zijn bij de nederzettingeneconomie en daarmee een groot risico lopen bij te dragen aan systematische mensenrechtenschendingen en schendingen van het internationaal oorlogsrecht**. De laatste pagina van deze country brief bevat een tabel met een overzicht van alle investeringen (leningen en "underwritings", aandelen en obligaties in USD) door Nederlandse financiële instellingen.³

2. ALGEMENE BEVINDINGEN

Tussen januari 2021 en augustus 2024 verstrekten 42 Europese banken voor 212 miljard USD aan leningen en en "underwritings" aan bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen. 822 financiële instellingen (banken, pensioenfondsen, verzekeraars, vermogensbeheerders) hadden in totaal voor 182 miljard USD aan aandelen en obligaties in deze bedrijven.

De 58 bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen en waarvoor dit onderzoek financiële relaties met Europese financiële instellingen heeft gevonden, zijn Airbnb; Alon Blue Square; Alstom; Altice International; Ashtrom

¹ VNVR Resolutie 2334 (2016). In een op 19 juli 2024 gepubliceerde adviesopinie concludeert het Internationaal Gerechtshof dat de Israëlische bezetting van Gaza en de Westelijke Jordaanoever in zijn geheel -inclusief de bouw en uitbreiding van nederzettingen, de annexatie van land en de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen- onwettelijk is volgens internationaal recht en zo snel mogelijk beëindigd moet worden. Tevens bepaalde het Internationaal Gerechtshof in deze adviesopinie dat derde staten de verplichting hebben stappen te ondernemen om handel- of investeringsrelaties die bijdragen aan de instandhouding van de illegale situatie die door Israël wordt veroorzaakt in de bezette Palestijnse gebieden te voorkomen. Zie: [Advisory Opinion of 19 July 2024](#).

² Voor de methodologie achter de VN Database, zie: [g2412897.pdf](#).

³ "Underwritings": het onderschrijven van de uitgifte van obligaties.

Group; Axel Springer; Bank Hapoalim; Bank Leumi; Bezeq Group; Booking Holdings; Bright Food Group; Construcciones y Auxiliar de Ferrocarriles (CAF); Carlsberg; Carrefour; Caterpillar; Cellcom Israel; Cemex; Cisco Systems; CNH Industrial; Danya Cebus; Delek Group; Delta Galil Industries; eDreams ODIGEO; Elbit Systems; Electra Group; Expedia Group; Hamat Group; Heidelberg Materials; Hewlett Packard Enterprise (HPE); HikVision; Hilan; Hyundai Heavy Industries; IBM; Israel Chemicals (ICL Group); Israel Discount Bank; MAN Group; Matrix IT; Mivne Group; Mizrahi Tefahot Bank; Motorola Solutions; Orbia; Partner Communications; Paz Oil Company; Rami Levy Chain Stores Hashikma Marketing 2006; RE/MAX Holdings; Shapir Engineering and Industry; Shikun & Binui; Shufersal; Siemens; Syensqo; The Coca-Cola Company; TKH Group; Tripadvisor; TUI Group; Villar International; Vinci / Semi; Volvo Group; WSP Global.

3. SPECIEKE BEVINDINGEN VOOR NEDERLAND

Bedrijven

Van de 58 bedrijven die in het rapport worden beschreven en waarvoor er financiële relaties met Europese financiële instellingen zijn gevonden, zijn er drie in Nederland geregistreerd:

- **Booking.com**, onderdeel van Booking Holdings, is een in Nederland geregistreerd online bedrijf dat accommodaties aanbiedt, waaronder in een aantal Israëlische nederzettingen in bezet Palestijns gebied. Booking.com is opgenomen in de VN-Database.
- **CNH Industrial** is een in Nederland geregistreerde fabrikant van onder andere landbouwmachines, trucks en commerciële voertuigen. Volgens Who Profits zijn de producten van CNH gebruikt voor de bouw van Israëlische nederzettingen en gerelateerde infrastructuur, voor de bouw van de scheidingsmuur en voor de sloop van Palestijnse huizen in de bezette gebieden.
- **TKH Security Solutions**, onderdeel van de TKH Group, is een Nederlands bedrijf dat beveiligingstechnologie levert. Volgens recent onderzoek door Amnesty International worden er camera's van TKH gebruikt in bezet Oost-Jeruzalem. De door TKH geleverde camera's kunnen zeer waarschijnlijk worden gebruikt in een gezichtsherkenningssysteem dat door de Israëlische autoriteiten gebruikt wordt om surveillance uit te voeren over Palestijnen, waarmee het Israëlische systeem van segregatie en apartheid in stand wordt gehouden.⁴

Daarnaast komen er nog twee in Nederland geregistreerde bedrijven voor in de VN-database:

- **Kardan** is een in Nederland geregistreerde investeringsmaatschappij, actief in de onroerendgoedsector, waterinfrastructuur en financiële diensten. Door middel van haar dochtermaatschappijen Tahal Group International en Tahal Consulting Engineers voert Kardan projecten uit op het gebied van waterzuivering en watervoorziening ten behoeve van diverse nederzettingen en nederzettingenblokken.
- **Tahal Group International** is een in Nederland geregistreerd bedrijf gespecialiseerd in waterzuivering en watervoorziening. Tahal Group International en Tahal Consulting Engineers voeren projecten uit op het gebied van waterzuivering en watervoorziening ten behoeve van diverse nederzettingen en nederzettingenblokken.

Financiële instellingen

Hieronder beschrijven we de investeringen van 18 Nederlandse financiële instellingen.⁵ Zij verstrekten tussen januari 2021 en augustus 2024 in totaal 9,6 miljard USD aan leningen en "underwritings" en hadden voor 12,26 miljard USD aan aandelen en/of obligaties in bedrijven die betrokken zijn bij de nederzettingeneconomie.

Banken

- **ING** verstrekke 7,9 miljard USD aan leningen en onderwritings en heeft voor 498 miljoen USD aan aandelen en obligaties in ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen. ING is de 10e grootste kredietverstrekker in het rapport.
- **Rabobank** verstrekke in totaal 1,6 miljard USD aan leningen en onderwritings aan ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen.

⁴ Zie: [Israël versterkt apartheid met gezichtsherkenning](#)

⁵ In het rapport zijn de investeringen van 42 Europese banken en de top 50 van Europese institutionele beleggers opgenomen. Tot die 42 banken behoren de ING, Rabobank en ABN Amro. In de top 50 van Europese institutionele beleggers zijn 6 Nederlandse instellingen opgenomen. Deze country brief is gebaseerd op de onderliggende, bredere dataset, en beschrijft de investeringen van een groter aantal (18) Nederlandse financiële instellingen.

- **ABN AMRO** verstrekke voor 112 miljoen USD aan leningen en heeft voor 119 miljoen USD aan aandelen en obligaties in ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen. De bank investeert sinds dit jaar niet meer in de Israëlische gasleverancier Delek, maar verstrekke wel leningen aan TKH Group, welke sinds dit jaar in het rapport is opgenomen.

Pensioenfondsen

- **Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP)** heeft voor 3,3 miljard USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. Wel heeft ABP in 2020 besloten niet langer te investeren in twee banken die Israëlische nederzettingen financieren, Bank Hapoalim en Bank Leumi.
- **Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW)** heeft voor 1,8 miljard USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie. In oktober 2024 berichtte de website PensioenPro dat PFZW uit Israëlische bedrijven is gestapt.⁶
- **Pensioenfonds Metaal en Techniek (PMT)** heeft voor 1,3 miljard USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **Pensioenfonds van de Metalektro (PME)** heeft voor 720 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **Bedrijfstakingpensioenfonds voor de Bouwnijverheid (BpfBouw)** heeft voor 368 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **Pensioenfonds Rail & Openbaar Vervoer** heeft voor 290 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **Pensioenfonds Vervoer** heeft voor 256 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **Pensioenfonds Detailhandel** heeft voor 241 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **BPL Pensioen** heeft voor 180 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.

Verzekeraars

- **Aegon** heeft voor 749 miljoen USD belegd in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
- **ASR Nederland** heeft voor 271 miljoen USD in bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.

Vermogensbeheerders

- **Cardano Group** belegde in totaal voor 496 miljoen USD in aandelen en obligaties van ondernemingen die betrokken zijn bij Israëlische nederzettingen.
- **MN Services** belegde in totaal voor 504 miljoen USD in aandelen van bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen.
- **Van Lanschot Kempen** belegde in totaal voor 942 miljoen USD in aandelen en obligaties van ondernemingen die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingen.

4. VERANTWOORDELIJKHEDEN BEDRIJVEN EN FINANCIËLE INSTELLINGEN

Ondernemingen die (in)direct een rol spelen in de Israëlische nederzettingeneconomie lopen een groot risico betrokken te raken bij ernstige schendingen van het internationaal oorlogsrecht en mensenrechtenschendingen. In januari 2018 concludeerde het Bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN (OHCHR) al dat "Gezien het gewicht van de internationale juridische consensus over het illegale karakter van de nederzettingen zelf, en het systemische en alomtegenwoordige karakter van de negatieve gevolgen voor de mensenrechten die erdoor worden veroorzaakt, is het moeilijk een scenario voor te stellen waarin een bedrijf activiteiten in de nederzettingen zou kunnen ontplooiën op een manier die in overeenstemming is met de VN-richtlijnen en met het internationaal recht." In April 2024 riep de VN Mensenrechtenraad bedrijven op om "activiteiten in of met betrekking tot de Israëlische nederzettingen en de muur in de bezette Palestijnse gebieden, inclusief Oost-Jeruzalem, zich terug te trekken uit de nederzettingen om de onvermijdelijke negatieve impact van hun activiteiten op mensenrechten te beëindigen, en te stoppen bij te dragen aan de bouw, het onderhoud, de ontwikkeling of consolidatie van Israëlische

⁶ [PFZW verkocht uit zorgen al zijn beleggingen in Israël | Pensioen Pro.](#)

nederzettingen of de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen in de bezette Palestijnse gebieden, inclusief Oost-Jeruzalem.”⁷

Bedrijven hebben - onder de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs) en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen - de verantwoordelijkheid om gepaste zorgvuldigheid ('due diligence') uit te voeren over al hun producten, operaties en ketenrelaties, om zich ervan te verzekeren dat ze geen mensenrechtenschendingen veroorzaken of eraan bijdragen. In conflictgebieden en bezette gebieden is de kans op betrokkenheid bij ernstige mensenrechtenschendingen extra hoog. In deze situaties moeten bedrijven dan ook extra maatregelen nemen en 'verhoogde' due diligence uitvoeren. Wanneer de activiteiten, producten of diensten van een bedrijf rechtstreeks verband houden met ernstige mensenrechtenschendingen, wordt verwacht dat het bedrijf in kwestie haar verantwoordelijkheid neemt en dergelijke activiteiten beëindigt. Sinds 2010 hebben talrijke internationale bedrijven hun betrokkenheid bij de nederzettingeneconomie beëindigd. Zo kondigde in mei 2022 het Amerikaanse bedrijf General Mills aan haar aandeel in een fabriek gevestigd in een illegale nederzetting op de Westelijke Jordaanoever af te stoten.

Internationale financiële instellingen, zoals banken en pensioenfondsen, hebben volgens bovenstaande richtlijnen een verantwoordelijkheid om hun invloed aan te wenden richting de ondernemingen waarin zij geïnvesteerd zijn, en ervoor te zorgen dat die ondernemingen mensenrechten en het internationaal recht respecteren. Als het bedrijf in kwestie weigert haar activiteiten aan te passen of stop te zetten, dienen financiële instellingen te desinvesteren. Hoe ernstiger de schendingen, hoe sneller dat moet gebeuren. In juli 2021 gaf KLP, het op één-na-grootste pensioenfonds van Noorwegen het goede voorbeeld door zich terug te trekken uit 16 bedrijven die banden hebben met de Israëlische nederzettingen. Begin 2024 maakte de Noorse vermogensbeheerder Storebrand bekend uit IBM en CAF te stappen wegens hun betrokkenheid bij de illegale bezetting en nederzettingen. In juni 2024 stapte KLP uit het Amerikaanse bedrijf Caterpillar, dat bulldozers levert aan het Israëlische leger, die zowel op de Westelijke Jordaanoever worden ingezet bij de sloop van Palestijnse huizen, als in het Israëlische grondoffensief in Gaza.⁸

5. AANBEVELINGEN

Het DBIO-rapport formuleert een reeks van aanbevelingen aan bedrijven, financiële instellingen, Europese regeringen, en lokale overheden in EU-lidstaten, waaronder:

- **Bedrijven die een rol spelen in de bouw, uitbreiding en/of instandhouding van de illegale Israëlische nederzettingen**, dienen deze activiteiten op korte termijn stop te zetten, en in de nodige compensaties te voorzien voor Palestijnse gemeenschappen die schade hebben ondervonden van deze activiteiten.
- **Financiële instellingen** moeten:
 - Verhoogde due diligence uitvoeren op alle financiële relaties met bedrijven die een risico lopen betrokken te zijn bij mensenrechtenschendingen of schendingen van het internationaal recht in conflictgebieden en bezette gebieden, zoals de bezette Palestijnse gebieden.
 - Hun invloed aanwenden om bedrijven te overtuigen hun betrokkenheid bij de Israëlische nederzettingeneconomie te beëindigen. Als dergelijk beïnvloedingsproces op korte termijn geen concreet resultaat oplevert, moet de financiële instelling zelf desinvesteren uit de bedrijven in kwestie.
 - De nodige actie ondernemen om toekomstige investeringen in bedrijven betrokken bij de nederzettingen te vermijden, via de ontwikkeling van een duidelijk mensenrechtenbeleid dat “betrokkenheid bij illegale nederzettingen in bezette gebieden” als een uitsluitingscriterium hanteert.
- **De Nederlandse regering** moet:
 - Ervoor zorgen dat er in aankomende wetgeving op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen een verhoogde due diligence verplichting wordt opgenomen voor bedrijven die actief zijn of zakenrelaties hebben in conflictgebieden en bezette gebieden.

⁷ [Human Rights Council Draft Resolution: Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan \(A/HRC/55/L.28\) - Question of Palestine.](#)

⁸ [exclude-caterpillar-inc.pdf](#); Zie ook: [As Norway's largest private pension fund, we are divesting from Caterpillar | Israel-Palestine conflict | Al Jazeera](#)

- Haar invloed als grootste aandeelhouder aanwenden opdat ABN AMRO haar relaties met bedrijven actief in de nederzettingeneconomie herzielt.
 - Politieke en financiële steun verlenen aan een jaarlijkse update van de VN-database van nederzettingenbedrijven.
 - Een actieve rol spelen in de lopende onderhandelingen over een juridisch bindend VN-Verdrag over Bedrijven en Mensenrechten, en ervoor ijveren dat activiteiten in bezette gebieden worden opgenomen in de inhoudelijke scope van het verdrag.
 - Een nationaal verbod uitvaardigen op handel met illegale nederzettingen in bezette gebieden.
 - De toegang tot het bedrijfsleveninstrumentarium onthouden aan bedrijven die actief zijn in de nederzettingeneconomie.
 - Het bestaande advies aan bedrijven m.b.t. financiële en economische activiteiten in de Israëlische nederzettingen verscherpen, en deze op een meer proactieve manier verspreiden onder Nederlandse bedrijven en financiële instellingen.
 - Conform het advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken “Europese bedrijven en investeerders die op welke wijze dan ook bijdragen aan het illegale nederzettingenbeleid uitsluiten van bepaalde aanbestedingsprocessen”.⁹
- **Lokale overheden moeten:**
 - Er nauw op toezien dat ze geen contracten afsluiten met bedrijven die betrokken zijn bij de Israëlische nederzettingeneconomie.
 - Bij aanbestedingen mensenrechtenschendingen expliciet als uitsluitingsgrond in het programma van eisen opnemen.

⁹ <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2024/10/23/aiv-briefadvies-39-naar-een-nieuwe-koers-voor-nederland-in-het-israelisch-palestijnse-conflict>

Kredietverstrekkingen door Nederlandse financiële instellingen

	ABN Amro	ING Group	Rabobank	Grand total
Creditors: <input type="button" value="v"/>				
☐ Altice International		289		289
Loans		76		76
Underwriting		213		213
☐ Axel Springer		314		314
Loans		153		153
Underwriting		161		161
☐ Bright Dairy & Food Co			138	138
Loans			138	138
☐ Carrefour		243		243
Underwriting		243		243
☐ Caterpillar		1100		1100
Loans		1088		1088
Underwriting		12		12
☐ Cemex		456		456
Loans		456		456
☐ CNH Industrial		155	1336	1491
Loans			422	422
Underwriting		155	913	1069
☐ Heidelberg Materials		434		434
Loans		174		174
Underwriting		261		261
☐ Hewlett Packard Enterprise (HPE)		353		353
Underwriting		353		353
☐ IBM		1308		1308
Loans		1141		1141
Underwriting		167		167
☐ Israel Chemicals (ICL Group)			40	40
Loans			40	40
☐ MAN Group		403		403
Loans		221		221
Underwriting		183		183
☐ Siemens		977		977
Underwriting		977		977
☐ TKH Security / TKH Group	112	112	112	335
Loans	112	112	112	335
☐ TUI Group		449		449
Loans		218		218
Underwriting		230		230
☐ Vinci		203		203
Loans		203		203
☐ Volvo Group		1058		1058
Loans		98		98
Underwriting		961		961
Grand total	112	7854	1625	9590

